

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2013. gada 14. maijā

lietā Nr. 2012-13-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Kristīne Krūma, Uldis Ķinis un Sanita Osipova,

ar tiesas sēdes sekretāri Elīnu Kursišu

pēc konstitucionālās sūdzības, kuru iesniegušas sabiedrības ar ierobežotu atbildību „IAG”, „IAG Industriebanlagen GmbH”, „Yelverton Investment B.V.” un „Yelverton Investments B.V.” (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēji),

piedaloties Pieteikuma iesniedzēju pārstāvjiem zvērinātiem advokātiem Daimāram Škutānam un Oskaram Jonānam, kā arī

institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeimas – pārstāvim Saeimas Juridiskā biroja juridiskajam padomniekam Jānim Plepam,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu, Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu un 17. panta pirmās daļas 11. punktu,

Rīgā 2013. gada 16. aprīlī atklātā tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Civilprocesa likuma 483. panta daļā par Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāja tiesībām iesniegt protestu atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. 1999. gada 1. martā stājās spēkā 1998. gada 14. oktobrī Saeimā pieņemtais Civilprocesa likums (turpmāk arī – CPL). Tā 60. nodaļa regulē lietu jaunu izskatīšanu sakarā ar būtiskiem materiālo un procesuālo tiesību normu pārkāpumiem.

CPL 483. pants 1998. gada 14. oktobra likuma redakcijā (turpmāk – apstrīdētā norma) noteica:

„Protestu par spēkā stājušos tiesas nolēmumu Senātam var iesniegt Augstākās tiesas priekšsēdētājs, Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājs vai ģenerālprokurors, ja kopš nolēmuma spēkā stāšanās nav pagājuši vairāk kā 10 gadi.”

Saeima 2012. gada 29. novembrī pieņēma likumu „Grozījumi Civilprocesa likumā”, kas stājās spēkā 2013. gada 1. janvārī. Saskaņā ar šo likumu CPL 483. pantā vārdi „Augstākās tiesas priekšsēdētājs, Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājs vai ģenerālprokurors” ir aizstāti ar vārdiem „ģenerālprokurors vai Ģenerālprokuratūras Personu un valsts tiesību aizsardzības departamenta virsprokurors”.

Līdz ar to CPL 483. pants šobrīd spēkā esošajā redakcijā nosaka:

„Protestu par spēkā stājušos tiesas nolēmumu Senātam var iesniegt ģenerālprokurors vai Ģenerālprokuratūras Personu un valsts tiesību aizsardzības departamenta virsprokurors, ja kopš nolēmuma spēkā stāšanās nav pagājuši vairāk kā 10 gadi.”

Vienlaikus ar apstrīdētās normas grozīšanu Saeima papildināja CPL pārejas noteikumus, tiem pievienojot 63. punktu šādā redakcijā:

„Līdz šā likuma 483.panta grozījumu spēkā stāšanās dienai attiecīgajai amatpersonai iesniegtā sūdzība izskatāma saskaņā ar tiem noteikumiem, kādi bija spēkā sūdzības iesniegšanas dienā.”

2. Pieteikuma iesniedzēji – sabiedrības ar ierobežotu atbildību „IAG”, „IAG Industrienanlagen GmbH”, „Yelverton Investment B.V.” un

„Yelverton Investments B.V.” – lūdz Satversmes tiesu atzīt CPL 483. pantu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. pantam, ciktāl tas paredz Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājam tiesības iesniegt protestu par spēkā stājušos pirmās instances tiesas spriedumu, ar kuru aizskartas to personu tiesības, kuras nav bijušas lietas dalībnieki.

Pieteikuma iesniedzēji uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 92. pantam, jo valsts amatpersona – Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājs, kas iesniedz protestu par spēkā stājušos tiesas spriedumu, vienlaikus nosaka arī kārtību, kādā šis protests izskatāms, proti, nosaka rīcības sēdes sastāvā ietilpstošos senatorus un lietas izskatīšanas datumu un laiku. Turklāt, iesniedzot protestu, Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājs jau paužot viedokli, ka spēkā stājies spriedums ir prettiesisks. Šāds viedoklis varot radīt spiedienu uz senatoriem, bet tas neesot pieļaujams. Sacīkstes princips civilprocesā prasot abu pušu vienlīdzīgu iespēju ietekmēt lietas iznākumu ar saviem argumentiem un pieejamiem procesuālajiem instrumentiem, taču protesta iesniedzējam esot lielākas iespējas panākt sev vēlamu rezultātu. Apstrīdētā norma nenodrošinot procesuālo vienlīdzību, kas ir neatņemama tiesību uz taisnīgu tiesu sastāvdaļa, un neatbilstot Satversmes 92. pantam.

Tiesas sēdē **Pieteikuma iesniedzēju pārstāvji zvērināti advokāti Daimārs Škutāns un Oskars Jonāns** uzturēja prasījumu. Atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) praksi, viņi norādīja, ka apstrīdētajā normā ietvertais protesta institūts pēc būtības neatbilst Satversmes 92.pantā garantētajām tiesībām uz taisnīgu tiesu, jo kalpo par pamatu spēkā stājušos tiesas spriedumu atcelšanai. Saskaņā ar ECT praksi būtu jāatzīst, ka noteiktu amatpersonu tiesības šādā formā vērsties pret spēkā stājušos tiesas spriedumu nonāk pretrunā ar tiesībām uz taisnīgu tiesu. Turklāt pat Augstākās tiesas priekšsēdētājs esot norādījis, ka Augstākās tiesas amatpersonām nevajadzētu iesniegt protestus.

Pieteikuma iesniedzēju pārstāvji tiesas sēdē uzsvēra: lai gan apstrīdētā norma ir grozīta, lietā pastāv būtiski apsvērumi, kas nosaka nepieciešamību turpināt tiesvedību. Turklāt Pieteikuma iesniedzēju pamattiesību aizskārums novērsīšot tikai tāds spriedums, kuram piešķirts atpakaļejošs spēks. Tāpēc Pieteikuma iesniedzēji lūdz atzīt apstrīdēto normu par spēkā neesošu no tās pieņemšanas brīža vai brīža, kad tā tika piemērota Pieteikuma iesniedzējiem.

Kaut arī apstrīdētā norma ar 2013. gada 1. janvāri ir zaudējusi spēku, CPL pārejas noteikumu (turpmāk – Pārejas noteikumi) 63. punkts paredzot, ka attiecīgajām amatpersonām iesniegtās sūdzības izskatāmas saskaņā ar tiem noteikumiem, kādi bija spēkā sūdzības iesniegšanas dienā. Pēc Pieteikuma iesniedzēju ieskata, ar šiem CPL grozījumiem nav novērsts to pamattiesību aizskārums, jo apstrīdētā norma attiecībā uz Pieteikuma iesniedzējiem turpina darboties.

Apstrīdētās normas grozījumi nevarot novērst tās radītās negatīvās sekas. Satversmes tiesas spriedums šajā gadījumā esot vienīgais līdzeklis, ar kuru Pieteikuma iesniedzēji varot panākt savu aizskarto tiesību aizsardzību.

Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka konstitucionālās sūdzības iesniegšanas brīdī tiem nevarēja būt zināms Pārejas noteikumu 63. punkta saturs. Līdz ar to Pieteikuma iesniedzēji lūdz Satversmes tiesu atzīt par neatbilstošu Satversmes 92. pantam un spēkā neesošu arī Pārejas noteikumu 63. punktu. Pretējā gadījumā Pieteikuma iesniedzēju tiesību aizskārums būšot novērsts tikai šķietami. Tieši Pārejas noteikumu 63.punkts pieļaujot to, ka pret Pieteikuma iesniedzēju interesēm vērstā protesta procedūra tiek turpināta, lai gan apstrīdētā norma vairs nav spēkā.

Vienlaikus Pieteikuma iesniedzēji nenoliedz, ka Pārejas noteikumu 63.punkta pienācīga piemērošana, proti, protesta izskatīšana kasācijas tiesvedības kārtībā pilnā Senāta Civillietu departamenta sastāvā, var novērst viņu pamattiesību aizskārums.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – lūdz Satversmes tiesu izbeigt tiesvedību lietā, pamatojoties uz to, ka 2013. gada

1. janvārī CPL 483. pants apstrīdētajā redakcijā ir zaudējis savu spēku. Turklāt arī protests, kas iesniegts saistībā ar Pieteikuma iesniedzējiem labvēlīgā sprieduma atcelšanu, vēl neesot izskatīts pēc būtības.

Saeimas pārstāvis Saeimas Juridiskā biroja juridiskais padomnieks Jānis Pleps norādīja, ka apstrīdētā norma vairs nav spēkā tādā redakcijā, kādā tā tika apstrīdēta. Apstrīdētā norma esot grozīta procesuālā regulējuma tiesībpolitiskai uzlabošanai, proti, civilprocesuālā regulējuma attīstīšanai, nevis tādēļ, ka būtu uzskatāma par antikonstitucionālu. Lai lemtu par apstrīdētās normas atpakaļejošo spēku, visupirms esot nepieciešams izvērtēt tās atbilstību Satversmes 92. pantam. Pēc Saeimas ieskata, apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

J. Pleps norādīja, ka apstrīdētā norma ir kompetences norma. Tā piešķirot noteiktām amatpersonām kompetenci iesniegt protestu. Protests civilprocesuālajā regulējumā neesot pielīdzināms lietu izskatīšanai uzraudzības kārtībā. Latvijas normatīvais regulējums, atšķirībā no Pieteikuma iesniedzēju minētajās ECT lietās vērtētā protesta uzraudzības kārtībā, paredzot noteiktu pamatu protesta iesniegšanai, noteiktas lietu kategorijas, šauru protesta iesniedzēju loku, kā arī protesta iesniegšanas termiņu. ECT spriedumi norādītajās lietās neesot attiecināmi uz Latvijas normatīvo regulējumu par Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāja protestu, jo tajās bijuši atšķirīgi faktiskie apstākļi.

Saeima uzsver, ka tiesības uz taisnīgu tiesu nav absolūtas un noteiktos gadījumos tās var ierobežot. Lietā neesot strīda par to, ka apstrīdētajā normā paredzētā iespēja pārskatīt spēkā stājušos spriedumu ir noteikta ar likumu. Apstrīdētajai normai esot leģitīms mērķis – citu personu tiesību un demokrātiskās valsts iekārtas aizsardzība. Taisnīguma princips prasot noteikt procedūru, kādā būtu iespējams revidēt prettiesisku spriedumu, kas ir stājies spēkā. Taisnīgas tiesas procesam neesot jēgas, ja tā rezultātā varētu tikt pieņemts netaisnīgs spriedums. Apstrīdētajā normā ietvertā procedūra esot piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai.

J. Pleps norādīja, ka Pieteikuma iesniedzēju piedāvātais risinājums – spēkā stājušos tiesas spriedumu atkārtotu izskatīšanu rosināt pēc lietā iesaistīto personu pieteikumiem, nevis pēc attiecīgo amatpersonu protestiem – nav uzskatāms par saudzējošāku līdzekli, jo tas būtiski noslogotu Senāta Civillietu departamentu. Savukārt Civillietu departamenta priekšsēdētājs, iesniedzot protestu, darbojoties kā „filtrs”, kas uz Senāta rīcības sēdi protesta formā novirza tikai tādus personu pieteikumus, kuri atbilst likuma prasībām. Turklāt šī rīcības sēde esot tikai vēl viens filtrs, kas nodrošinot, lai līdz izvērtēšanai kasācijas kārtībā nonāktu tikai patiesi pamatoti protesti par būtiskiem personu tiesību aizskārumiem.

Saeima noraida arī Pieteikuma iesniedzēju argumentu par to, ka protesta iesniegšana un izskatīšana Civillietu departamentā neatbilstot objektīvas tiesas kritērijiem. Saskaņā ar Satversmes 83. pantu tiesneši (arī senatori) ir neatkarīgi un tikai likumam padoti. Tiesnešu neatkarība esot ne tikai ārēja, bet arī iekšēja, proti, neatkarība no tiesas organizatoriskajām struktūrām. Tiesnešu neatkarība tiekot prezumēta vienmēr, to nodrošinot tiesnešu iecelšanas procedūra, turklāt vēl īpaši garantējot augstās senatoriem izvirzītās kvalifikācijas prasības un Senāta darba specifika. CPL 464. panta pirmā daļa paredz, ka lietas, kas ienākušas Senātā, tiek izskatītas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāja noteiktajā kārtībā. Šī kārtība tiekot noregulēta ar iekšēju normatīvo aktu un balstoties uz likumā noteiktiem principiem, tostarp lietu nejaušu jeb automātisku sadali. Turklāt savas šaubas par tiesas objektivitāti puses esot tiesīgas paust tiesas sēdē, piesakot tiesnesim noraidījumu.

J. Pleps norādīja, ka Pārejas noteikumu 63. punkts ir norma, kas noregulē jau ievadītas tiesiskās attiecības, proti, attiecas uz Augstākajā tiesā saņemtajām, bet vēl neizskatītajām sūdzībām. Pārejas noteikumu 63. punktā iekļautais regulējums esot vērsts uz tiesiskās paļāvības un iegūto tiesību aizsardzību, nodrošinot tiesas pieejamību personām un tādējādi aizsargājot ikvienai personai Satversmes 92. pantā garantētās tiesības. Tas paredzot, ka

iesniegtās sūdzības tiek izskatītas. Turklāt Senātam esot iespēja piemērot Pārejas noteikumu 63. punktu atbilstoši Satversmes 92. pantam.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija, atsaucoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punktu, lūdz izbeigt tiesvedību lietā, jo apstrīdētā norma ir zaudējusi spēku.

Tieslietu ministrijas pārstāve **valsts sekretāra vietniece tiesību politikas jautājumos Laila Medina** tiesas sēdē norādīja, ka Pārejas noteikumu 63. punkts iekļauts Civilprocesa likumā pēc Ģenerālprokuratūras lūguma un nodrošina to, ka līdz grozījumu spēkā stāšanās brīdim saņemtas un vēl neizskatītās personu sūdzības tiks izskatītas pēc iepriekšējā regulējuma (tāda, kāds bija spēkā sūdzības saņemšanas brīdī). Tas esot saistīts arī ar resursiem, jo nepieciešamais finansējums Ģenerālprokuratūrai piešķirts tikai no 2013. gada 1. janvāra. Pieņemot Pārejas noteikumu 63. punktu, esot apsvērts arī jautājums par procesuālās ekonomijas principa ievērošanu un atzīts, ka iesniegto sūdzību pārsūtīšana Ģenerālprokuratūrai nebūtu efektīva.

Savukārt apstrīdētās normas atzīšana par spēkā neesošu ar atpakaļejošu datumu būtiski aizskartu kasācijas tiesvedībā iesaistīto personu tiesisko paļāvību un tiesības uz taisnīgu tiesu. Šādu lietu izskatīšana no jauna, ko varētu panākt, vēršoties ar iesniegumu pie ģenerālprokurora, lai tas vēlreiz lemtu par protesta iesniegšanu, būtiski paildzinātu jau ierosināto lietu izskatīšanu.

L. Medina pauda viedokli, ka Civilprocesa likumā noregulētais protesta institūts atbilst ECT izvirzītajiem kritērijiem. Protests esot uzskatāms par līdzekli, kas nodrošina efektīvu un ātru tiesvedību tajās lietās, kurās likumdevējs izšķīries par to izskatīšanu tikai vienā instancē. Protests esot mehānisms, ar kuru nepieciešamības gadījumā varot novērst būtiskas tiesu kļūdas.

Pēc Tieslietu ministrijas ieskata, protesta iesniegšana un izskatīšana kasācijas instancē atbilst objektīvas tiesas kritērijiem. Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājs nosakot lietu sadales kārtību. Tā esot uzskatāma

par organizatorisku jautājumu, kam, pateicoties tiesnešu neatkarībai un tai noteiktajām garantijām, neesot tiesas ietekmes uz tiesnešu lēmumu pēc būtības. Turklāt Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājs pildot „filtra” funkciju, pārbaudīdams, vai personu izteiktie iebildumi atbilst likuma prasībām. Tas nenozīmējot automātisku piekrišanu vai pakļaušanos protesta iesniedzēja viedoklim. Tādējādi tiesas neobjektivitāte esot tikai šķietama, nevis reāla.

5. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 92. pantam.

Tiesībsarga pārstāve Tiesībsarga biroja Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas juriskonsulte Santa Tivaņenkova tiesas sēdē norādīja, ka apstrīdētajā normā paredzētā protesta iesniegšanas kārtība neatbilst objektīvas tiesas kritērijiem. Pirmkārt, viena un tā paša jautājuma izskatīšana vienas un tās pašas tiesu instances ietvaros notiekot atkārtoti – sākotnēji Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājs pieteikumu izvērtējot un pēc tam protesta formā iesniedzot izvērtēšanai Senāta Civillietu departamentā. Tātad gan lēmums par protesta iesniegšanu tiekot pieņemts, gan arī šā protesta izskatīšana pēc būtības notiekot Senāta Civillietu departamentā. Otrkārt, Senāta Civillietu departamenta darba organizācija esot atkarīga no priekšsēdētāja, kas nosaka protesta izskatīšanas kārtību gan rīcības sēdē, gan Senāta sēdē.

S. Tivaņenkova norādīja, ka, grozot apstrīdēto normu, bija nepieciešams noregulēt uz tās pamata izveidojušās tiesiskās attiecības. Taču regulējumam vajadzējis būt tādām, lai izslēgtu pat šķietamu tiesas neobjektivitāti, proti, visi protesti būtu jānovirza ģenerālprokuroram, kas nepieciešamības gadījumā varētu vērsties Senāta Civillietu departamentā.

6. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrijas darba grupas Civilprocesa likuma grozījumu izstrādei loceklis, Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes lektors Mg. iur. Mārcis Krūmiņš – norādīja, ka

protesta institūts aplūkojams kopsakarā ar visu tiesu sistēmu un visiem civilprocesuālo tiesību aizsardzības līdzekļiem. Tas būtiski atšķīroties no tiesvedības uzraudzības kārtībā, kas bijusi raksturīga padomju tiesību sistēmai. Tāpēc, atsaucoties uz ECT praksi un citu valstu normatīvo regulējumu, būtu rūpīgi jāizvērtē visi lietas faktiskie apstākļi un jāņem vērā Latvijas normatīvā regulējuma īpatnības. Apstrīdētā norma atbilstot Satversmes 92. pantam, jo esot vērsta uz trešo personu aizsardzību civilprocesā. Turklāt protestu varot iesniegt tikai likumā noteiktos gadījumos un noteiktā termiņā. Protestu izskatīšanas kārtība atbilstot arī objektīvas tiesas kritērijiem, jo Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāja amats esot organizatorisks amats, kas neietekmējot tiesas spriešanu tiesas sēžu zālē konkrētā lietā. Savukārt senatori esot neatkarīgi un padoti vienīgi likumam. Tāpēc neesot pamata uzskatīt, ka Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājs kaut kādā veidā varētu ietekmēt senatorus, kuri izskata protestu kasācijas tiesvedības kārtībā.

Savukārt Pārejas noteikumu 63. punkts esot paredzēts jau iesniegto protestu izskatīšanas kārtības noregulēšanai un aizsargājot personu tiesības uz taisnīgu tiesu gadījumos, kad taisīti prettiesiski spriedumi. Tāpēc neesot pamata uzskatīt, ka šāds regulējums būtu pretrunā ar Satversmes 92. pantu.

7. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorants Mg. iur. Martins Osis – norādīja, ka apstrīdētajai normai ir leģitīms mērķis – stiprināt tiesiskumu un nodrošināt tiesības uz taisnīgu tiesu. Tajā esot nostiprināts mehānisms, kas noteiktos apstākļos ļaujot aizstāvēt Satversmes 92. panta pirmajā teikumā noteiktās personu tiesības uz taisnīgu tiesu pat tad, ja lietā pasludinātais spriedums jau stājies likumīgā spēkā. Tādējādi apstrīdētā norma nevis ierobežojot kāda tiesības uz taisnīgu tiesu, bet, tieši otrādi, ļaujot efektīvi aizsargāt personu tiesības uz taisnīgu tiesu prettiesiska sprieduma gadījumā. Savukārt protesta iesniegšanas tiesību deleģēšana noteiktām amatpersonām esot vērsta uz tiesu sistēmas atslogošanu. Tā darbojoties kā filtrs. Noteiktas amatpersonas, kvalificētākie speciālisti savā jomā, saņemot iesniegumu no privāto tiesību personas, izvērtējot tā atbilstību

materiālo un procesuālo tiesību normām un pieņemot kvalificētu lēmumu par protesta iesniegšanu. Savukārt rīcības sēde šajā mehānismā esot otrs filtrs, kas izšķir jautājumu par kasācijas tiesvedības ierosināšanu. Un tikai pēc tam Senāts konkrēto jautājumu, nu jau pēc būtības, skatot kasācijas instancē.

Minētā kārtība atbilstot arī objektīvai tiesai izvirzītajiem kritērijiem. Likuma “Par tiesu varu” normas nosakot, kāda kvalifikācija, stāžs, pieredze un citas kvalitatīvas un kvantitatīvas īpašības ir nepieciešamas, lai kļūtu par Augstākās tiesas tiesneša amata kandidātu. Tiesneši esot neatkarīgi un padoti vienīgi likumam. Turklāt tiesās pastāvot noteikta lietu sadales kārtība, kas esot balstīta uz noteiktiem principiem un nodrošinot lietu sadali pēc nejaušības principa.

Savukārt Pārejas noteikumu 63. punkts nosakot tikai to, kā izskatāmas jau iesniegtās sūdzības. Nekas nemainītos arī tad, ja šādas normas nebūtu, jo visas procesuālās darbības tik un tā esot veicamas saskaņā ar izskatīšanas laikā spēkā esošo regulējumu, ja vien likumdevējs nav noteicis citādi. Šajā gadījumā likumdevējs Pārejas noteikumos paredzējis, ka līdz grozījumu spēkā stāšanās dienai saņemto sūdzību izskatīšanu lietas ierosināšanas stadijā nosaka iepriekšējais regulējums. Pārejas noteikumu 63. punkts neesot attiecināms uz jau iesniegto protestu izskatīšanu pēc būtības Senātā. Pēc M. Oša ieskata, apstrīdētā norma un Pārejas noteikumu 63. punkts atbilst Satversmes 92. pantam.

Secinājumu daļa

8. Apstrīdētā norma 2013. gada 1. janvārī zaudēja spēku.

Saeima izteikusi lūgumu izbeigt tiesvedību izskatāmajā lietā. Savukārt Pieteikuma iesniedzēji lūguši tiesvedību turpināt, izvērtēt apstrīdēto normu kopsakarā ar Pārejas noteikumu 63. punktu un piešķirt spriedumam atpakaļvērstu spēku.

Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punkts noteic, ka tiesvedību lietā var izbeigt līdz sprieduma pasludināšanai ar Satversmes tiesas lēmumu, ja apstrīdētā tiesību norma ir zaudējusi spēku.

Interpretējot Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punktu, jāņem vērā, ka šī norma ir vērsta uz to, lai nodrošinātu Satversmes tiesas procesa ekonomiju un Satversmes tiesai nebūtu jātaisā spriedums lietās, kurās strīds vairs nepastāv (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2007-15-01 4. punktu*).

Apstrīdētās normas spēka zaudēšana pati par sevi ne vienmēr var būt pamats lietas izbeigšanai. Proti, lai pieņemtu lēmumu par tiesvedības izbeigšanu, ne vienmēr var aprobežoties ar Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punktā paredzēto pamatu konstatēšanu. Likums paredz Satversmes tiesai iespēju izbeigt tiesvedību, bet ne pienākumu to darīt. Satversmes tiesai ir jāvērtē, vai tomēr nav kādi apsvērumi, kas liecina par tiesvedības turpināšanas nepieciešamību (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 11. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-40-03 6. punktu*).

Tādējādi, apsverot jautājumu par tiesvedības izbeigšanu lietā, Satversmes tiesai jāņem vērā nepieciešamība aizsargāt personām Satversmē noteiktās pamattiesības un novērst visas negatīvās sekas, kas personām radušās sakarā ar apstrīdēto normu.

9. Likumdevējs ar Pārejas noteikumu 63. punktu ir noteicis, ka tiek saglabātas no apstrīdētās normas izrietošās tiesiskās attiecības. Tāpēc Pieteikuma iesniedzēji lūdz Satversmes tiesu izvērtēt arī Pārejas noteikumu 63. punkta atbilstību Satversmes 92. pantam, izskatāmajā lietā paplašinot prasījuma robežas.

Satversmes tiesa vairākkārt secinājusi, ka noteiktos gadījumos prasījuma robežas jau ierosinātās lietās var tikt paplašinātas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2007-13-03 6. punktu un 2008. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2007-11-03 18. punktu*).

Satversmes tiesa prasījuma robežas var paplašināt, ievērojot zināmus kritērijus, visupirms „ciešās saistības” koncepciju. Lai secinātu, vai kādā konkrētā gadījumā prasījuma robežas ir iespējams un nepieciešams paplašināt, jānoskaidro, pirmkārt, vai tās normas, attiecībā uz kurām prasījums tiek paplašināts, ir tik cieši saistītas ar lietā *expressis verbis* apstrīdētajām normām, ka to izvērtēšana iespējama tā paša pamatojuma ietvaros vai nepieciešama konkrētās lietas izlemšanai, un, otrkārt, vai prasījuma robežu paplašināšana ir nepieciešama Satversmes tiesas procesa principu ievērošanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2007-23-01 17. punktu, 2010. gada 25. novembra sprieduma lietā Nr. 2010-06-01 17.1. punktu un 2011. gada 20. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-72-01 15. punktu*).

Prasījums izvērtēt Pārejas noteikumu 63.punkta atbilstību Satversmei ir cieši saistīts ar prasījumu par apstrīdētās normas atbilstību Satversmei, jo nosaka spēkā neesošas apstrīdētās normas piemērošanu noteiktam personu lokam.

10. Lietā nav strīda par to, ka pati apstrīdētā norma ir aizskārusi Pieteikuma iesniedzēju tiesības. Likumdevējs šo normu ir grozījis, paredzot, ka turpmāk (sākot ar 2013. gada 1. janvāri) Augstākās tiesas priekšsēdētājam un Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājam vairs nebūs tiesību iesniegt protestus.

Konstitucionālā sūdzība ir individuāls tiesību aizsardzības līdzeklis. Tātad, lai pēc Pieteikuma iesniedzēju lūguma paplašinātu prasījumu un izvērtētu Pārejas noteikumu 63. punkta atbilstību Satversmes 92. pantam, jāpārlicinās, vai minētā norma ir aizskārusi Pieteikuma iesniedzējiem Satversmē noteiktās pamattiesības.

Civilprocesa likuma 3. pants nosaka tiesvedību regulējošo tiesību normu spēku laikā. Ievērojot šajā pantā nostiprināto principu un civilprocesa zinātnē akceptēto procesuālo darbību teoriju (*sk.: Bukovskis V. Civilprocesa mācību grāmata. Rīga: Autora izdevums, 1933, 129. lpp.*), tiesvedība

civillietās notiek saskaņā ar to civilprocesuālo regulējumu, kas ir spēkā lietas izskatīšanas, atsevišķu procesuālo darbību izdarīšanas vai tiesas nolēmumu izpildīšanas laikā neatkarīgi no tā, kad izcēlies tiesiskais strīds un ierosināta civillietā, un kādu civilprocesa stadiju tā sasniegusi. Taču likumdevējs attiecībā uz atsevišķām procesuālajām darbībām var piešķirt likumam atpakaļejošu spēku (*sk.: Civilprocesa likuma komentāri. I daļa. Autoru kolektīvs prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011, 23. lpp.*).

Tieši šis izņēmums no vispārējā principa par civilprocesuālā regulējuma spēku laikā ir attiecināms uz Pārejas noteikumu 63. punktu, kas noteic, ka visas sūdzības, kas jau ir saņemtas Augstākajā tiesā, izskatīs tās amatpersonas, kurām sūdzības adresētas (saskaņā ar iepriekšējo regulējumu), nevis tās amatpersonas, kuras var izskatīt sūdzības un iesniegt protestus saskaņā ar jauno regulējumu. Arī Augstākā tiesa ir norādījusi, ka līdz 2013. gada 1. janvārim tās lietvedībā bija palikuši 58 iesniegumi ar lūgumu iesniegt protestu, kuri, ievērojot Pārejas noteikumu 63. punktu, ir izskatāmi saskaņā ar apstrīdēto normu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 193. lpp.*).

No lietas materiāliem un Pieteikuma iesniedzēju sniegtajiem paskaidrojumiem gūstams apstiprinājums tam, ka protests par Pieteikuma iesniedzējiem labvēlīgu tiesas spriedumu iesniegts 2012. gada 23. martā. Pēc minētā protesta ierosināta lieta, kas šobrīd jau ir nodota iztiesāšanai, proti, nonākusi citā civilprocesa stadijā, uz kuru vairs nav attiecināmi CPL noteikumi par lietas ierosināšanu. Tātad Pieteikuma iesniedzēji nav to personu lokā, uz kurām būtu attiecināms Pārejas noteikumu 63. punkts.

Līdz ar to Pārejas noteikumu 63. punkts neskar Pieteikuma iesniedzējus un nevar radīt tiem Satversmes 92. pantā noteikto pamattiesību aizskārumu. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmo daļu konstitucionālo sūdzību var iesniegt tikai tad, ja apstrīdētā norma, kas, iespējams, ir pretrunā ar augstāka juridiskā spēka tiesību normu, aizskar pašu personu. Tāpēc Pieteikuma iesniedzēju lūgums konstitucionālajā sūdzībā ietverto prasījumu

paplašināt, iekļaujot tajā arī Pārejas noteikumu 63. punktu, neatbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmās daļas prasībām un ir noraidāms.

Tādējādi tiesvedība izskatāmajā lietā ir turpināma, nepaplašinot prasījuma robežas un izvērtējot tikai apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92. pantam.

11. Civilprocesa likuma 483. pants (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2013. gada 1. janvārim) noteica, ka protestu par spēkā stājušos tiesas nolēmumu Senātam var iesniegt Augstākās tiesas priekšsēdētājs, Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājs vai ģenerālprokurors, ja kopš nolēmuma spēkā stāšanās nav pagājuši vairāk kā 10 gadi. Satversmes tiesas kolēģija 2012. gada 8. jūnijā pēc Pieteikuma iesniedzēju konstitucionālās sūdzības ierosināja lietu „Par Civilprocesa likuma 483. panta daļā par Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāja tiesībām iesniegt protestu atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam”. Lēmuma par lietas ierosināšanu 6.4. punktā norādīts, ka pieteikumā nav ietverts juridiskais pamatojums tam, ka Civilprocesa likuma 484. pantā noteiktā spēkā esošā sprieduma pārsūdzēšanas forma – protests – un tā pamats būtu pretrunā ar Satversmes 92. pantu.

Tādējādi izskatāmās lietas ietvaros vērtējami tikai tie Pieteikuma iesniedzēju argumenti, kas attiecināmi uz ierosinātās lietas priekšmetu, proti, ir jānoskaidro, vai Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāja tiesības iesniegt protestu un vienlaikus noteikt šā protesta izskatīšanas kārtību Senāta Civillietu departamentā atbilst Satversmes 92. pantam.

12. Satversmes 92. pants nosaka: „Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību.” Lai gan pieteikumā ietverts prasījums par apstrīdētās normas atbilstību visam Satversmes 92. pantam,

tomēr no pieteikuma un tiesas sēdē sniegtā juridiskā pamatojuma izriet, ka tiek apstrīdēta normas atbilstība Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, proti, tam, ka “ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā”.

12.1. Satversmes tiesas praksē ir nostiprināta atziņa, ka Satversmes 92. pantā minētais jēdziens „taisnīga tiesa” ietver divus aspektus: taisnīga tiesa kā neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata lietu, un taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs process, kurā lieta tiek izskatīta. Pirmajā aspektā šis jēdziens tulkojams kopsakarā ar Satversmes 6. nodaļu, otrajā – ar tiesiskas valsts principu, kas izriet no Satversmes 1. panta (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-10-01 secinājumu daļas 2. punktu un 2006. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-12-01 9.3. punktu*). Satversmes tiesa ir uzsvērusi, ka taisnīgas tiesas jēdziens nav pilnīgs bez tiesas objektivitātes garantijām, kas atzītas par vienu no Satversmes 92. panta elementiem (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 20. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-17-0106 secinājumu daļas 2. punktu un 2005. gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2004-19-01 6.3. punktu*).

Tādējādi Satversmes 92. pantā garantētās tiesības uz taisnīgu tiesu ietver tiesības uz tiesas objektivitāti.

13. Pieteikuma iesniedzēji uzskata, ka apstrīdētā norma aizskar tiesības uz objektīvu tiesu, savukārt gan Saeima, gan atsevišķas pieaicinātās personas pauž viedokli, ka šīs tiesības netiek aizskartas. Līdz ar to Satversmes tiesa noskaidros jēdziena „objektīva tiesa” saturu.

13.1. Satversmes tiesas praksē ir nostiprināta atziņa, ka no Satversmes 89. panta, kas noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem, izriet valsts pienākums ņemt vērā starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Konstitucionālā likumdevēja mērķis ir bijis panākt Satversmē ietvertu cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautiskajām cilvēktiesību normām

(sk., piemēram, *Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 5. punktu*).

Starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo par interpretācijas līdzekli, lai noteiktu pamattiesību un tiesiskas valsts principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietverto pamattiesību samazināšanas vai ierobežošanas (sk., piemēram, *Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 5. punktu*). Tātad, ja no Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) normām un to interpretācijas ECT praksē izriet, ka noteiktas Konvencijā nostiprinātas cilvēktiesības aptver konkrēto situāciju, tad tā parasti ietilpst arī Satversmē nostiprināto attiecīgo pamattiesību tvērumā. Savukārt tad, ja Konvencijā nostiprinātās cilvēktiesības konkrēto situāciju neaptver, tas pats par sevi vēl nenozīmē, ka šī situācija attiecīgo Satversmē nostiprināto pamattiesību tvērumā neietilpst. Šādā gadījumā Satversmes tiesai jāpārlicinās, vai nepastāv apstākļi, kas norāda uz to, ka Satversmē ir paredzēts augstāks pamattiesību aizsardzības līmenis (sk. *Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 12.1. punktu*).

13.2. Konvencijas 6. pants nosaka: „Ikvienam ir tiesības, nosakot civilo tiesību un pienākumu [...] pamatotību, uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā, ar likumu noteiktā tiesā.” ECT savos spriedumos vairākkārt analizējusi tiesības uz objektīvu tiesu un atklājusi to saturu.

Saskaņā ar ECT praksi tiesas objektivitātes jeb neitralitātes prasībai ir divi aspekti – subjektīvais un objektīvais. Pirmkārt, tiesai jābūt subjektīvi neitrālai, proti, nevienam tiesnesim nedrīkst būt personiski aizspriedumi. Subjektīvā jeb personīgā neitralitāte tiek prezumēta, ja vien nav pierādījumu par pretējo. Otrkārt, tiesai jābūt neitrālai no objektīvā viedokļa. Tas nozīmē, ka jāsniedz pietiekamas garantijas tam, lai izslēgtu jebkādas lietas dalībnieku vai sabiedrības pamatotas šaubas par tiesas objektivitāti (*plašāk sk. ECT 1993. gada 24. februāra sprieduma lietā „Fey v. Austria”, pieteikums Nr.*

14396/88, 28. – 30. punktu un 2000. gada 4. aprīļa sprieduma lietā „Academy Trading Ltd. and Others v. Greece”, pieteikums Nr. 30342/96, 43. punktu).

14. Izskatāmās lietas ietvaros netiek apšaubīta tiesas objektivitāte no subjektīvā aspekta. Pieteikuma iesniedzēji pauž viedokli, ka Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāja protesta iesniegšanas un izskatīšanas kārtība rada bažas par tiesas objektivitāti, jo Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājs, iesniedzot protestu par spēkā stājušos spriedumu, vienlaikus nosaka arī kārtību, kādā šis protests izskatāms, proti, nosaka rīcības sēdes sastāvu, kā arī senatorus, kuri lietu izskatīs pēc būtības. Turklāt, jau iesniedzot protestu, Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājs paužot viedokli, ka konkrēts spēkā stājies spriedums ir prettiesisks.

Tādējādi apstrīdētās normas pārbaude attiecībā uz tiesas neitralitāti veicama objektīvajā aspektā.

14.1. Analizējot tiesas neitralitāti objektīvajā aspektā, ir jānoskaidro, vai pastāv pārbaudāmi fakti, kas var radīt šaubas par tiesas objektivitāti. Šajā sakarā zināma nozīme var būt pat šķietamībai. Tomēr šķietamību nevar pārbaudīt, raugoties tikai no procesa dalībnieka viedokļa. Ir jāvērtē, vai šaubas par tiesas neitralitāti ir objektīvi pamatotas, jo demokrātiskā valstī tiesām ir jābaida gan konkrētas lietas dalībnieku, gan visas sabiedrības uzticība (sk., piemēram, ECT 2000. gada 4. aprīļa sprieduma lietā „Academy Trading Ltd. and Others v. Greece”, iesniegums Nr. 30342/96, 45. punktu). Proti, izvērtējot tiesas neitralitāti, nozīme ir arī tam, kāds iespaids rodas sabiedrībai, raugoties uz tiesu no malas. Lai konstatētu objektīvās neitralitātes pārkāpumu, pietiek pat ar to, ka pastāv apstākļi, kas norāda uz iespējamu neitralitātes apdraudējuma risku (sk. Grabenwarter C. *Europäische Menschenrechts konvention*. München: C. H. Beck, 2005, 303. lpp.).

Lietas izskatīšanas gaitā lietas dalībnieki ir paiduši pretējus viedokļus par to, vai apstrīdētajā normā ietvertais regulējums atbilst izpratnei par objektīvu tiesu. Saeimas pārstāvis J. Pleps tiesas sēdē uzsvēra, ka apstrīdētā norma ir grozīta civilprocesuālā regulējuma tiesībpolitiskai uzlabošanai, nevis

tādēļ, ka būtu aizskārusi personu tiesības uz taisnīgu tiesu (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 177. lpp.*).

Tomēr gan no lietas materiāliem, gan tiesas sēdē paustajiem viedokļiem var secināt, ka apstrīdētās normas grozīšanas mērķis bija novērst visas šaubas par tiesas objektivitāti. Minēto apliecina Tieslietu ministrijas 2011. gada 22. decembra vēstule Nr. 1-11/5101 Saeimas Juridiskajai komisijai par priekšlikumiem likumprojektam „Grozījumi Civilprocesa likumā”. Tajā norādīts, ka grozījumi apstrīdētajā normā izdarāmi, lai „atbrīvotu Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāju no protesta iesniegšanas funkcijas, jo protesta iesniegšanu un izskatīšanu veic vienas tiesas tiesneši, kas zināmā mērā ir saistīti ar protestos izteiktajiem argumentiem”. Vienlaikus tika uzsvērts arī tas, ka „pienākums tiesai iniciēt lietas ir pretrunā ar tiesas spriešanas funkciju” (*lietas materiālu 2. sēj. 45. lpp.*). Līdzīgu viedokli vairākkārt paudusi arī pati Augstākā tiesa, norādot, ka protestus izskata senatori, kuri zināmā mērā atrodas protestu iesniedzēja – Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāja – organizatoriskajā pakļautībā. Tas radot iespaidu, ka šādā situācijā senatori ir saistīti ar protestos izteiktajiem argumentiem (*sk., piemēram, Augstākās tiesas 2011. gada 28. novembra vēstuli Nr. 10.1/3-2951 par grozījumiem Civilprocesa likuma 483. pantā; lietas materiālu 2. sēj. 34.–35. lpp.*). Augstākā tiesa pati rosināja izdarīt grozījumus apstrīdētajā normā, lai sekmētu sabiedrības uzticēšanos tiesām un novērstu nepamatotas sūdzības (*sk. Augstākās tiesas viedokli lietā; 1. sēj. 192. lpp.*).

Līdz ar to apstrīdētā norma kopsakarā ar protesta iesniedzēja tiesībām noteikt protesta izskatīšanā iesaistītos tiesnešus var radīt šaubas par tiesas objektivitāti.

14.2. Lai konstatētu, vai ir aizskartas personu tiesības uz objektīvu tiesu, jāpārlicinās par to, vai šaubas par tiesas objektivitāti ir pamatotas.

14.2.1. Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājs pats nosaka iesniegto protestu izskatīšanas

kārtību, proti, var brīvi noteikt to tiesnesi vai tiesas sastāvu, kas izskatīs attiecīgo protestu.

Var piekrist Saeimas argumentiem par to, ka protestu izskatīšana Senātā neatšķiras no kasācijas sūdzību izskatīšanas.

Ienākošo lietu izskatīšanu regulē iekšējais normatīvais akts „Senāta Civillietu departamenta lietu sadales plāns” (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 194.–196. lpp.*), kuru apstiprina Augstākās tiesas priekšsēdētājs katram kalendārajam gadam. Minētais normatīvais akts reglamentē Civillietu departamenta tiesvedībā ienākušo lietu sadales un izskatīšanas kārtību. Tā tiek balstīta uz noteiktiem kritērijiem. Tāpēc Senāta Civillietu departamentā lietas nevarētu tikt sadalītas tikai pēc priekšsēdētāja ieskata. Tādējādi nav pamatots Pieteikuma iesniedzēju viedoklis, ka priekšsēdētājam ir iespējams pēc sava ieskata izvēlēties senatorus, kuri skatīs iesniegto protestu.

14.2.2. Pieteikuma iesniedzēji vērš tiesas uzmanību uz to, ka Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājs, iesniedzot protestu, pauž viedokli par pirmās instances tiesas nolēmuma prettiesiskumu, kas zināmā mērā var ietekmēt senatorus, kuri izskata protestu. Līdzīgu viedokli pauž Tiesībsargs. Arī apstrīdētās normas grozīšanas pamatojums balstīts uz šādu argumentu.

Satversmes 83. pants nosaka: „Tiesneši ir neatkarīgi un vienīgi likumam padoti.” Šajā konstitucionālajā normā noteiktā tiesnešu un tiesas neatkarība ir viens no demokrātiskas un tiesiskas valsts pamatprincipiem. Tiesu varas uzdevums ir gādāt par to, lai, spriežot tiesu, tiktu nodrošināta valsts konstitūcijas, likumu un citu tiesību aktu īstenošana, tiesiskuma principa ievērošana, kā arī tiktu aizsargātas cilvēka tiesības un brīvības (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 26. punktu*). Kā tiesu un tiesnešu neatkarības institucionālās garantijas Satversme nosaka tiesneša padotību vienīgi likumam (Satversmes 83. pants), tiesneša iecelšanu vai apstiprināšanu amatā ar likumdevēja lēmumu (Satversmes 84. pants) un tiesneša neatceļamību no amata (Satversmes 84. pants). Līdz ar to gan Satversme, gan likums „Par tiesu varu”, kurā noteiktas tiesnešiem izvirzāmās prasības, paredz noteiktas garantijas tiesnešu neatkarības nodrošināšanai.

14.2.3. Nav pamatots Saeimas arguments, ka Civillietu departamenta priekšsēdētājs pilda tikai filtra funkciju, protesta formā virzot tālāk personu iesniegtos pieteikumus par būtiskiem materiālo vai procesuālo normu pārkāpumiem. Civilprocesa regulējums ļāva Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājam iesniegt protestus arī pēc paša iniciatīvas vai papildināt personu iesniegto sūdzību ar saviem motīviem. Faktiski šādā situācijā Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājs uzņēmās lietas dalībnieka (kasatora) funkcijas, jo tieši protestā izteiktie argumenti kļūst par kasācijas tiesvedības priekšmetu, strīds par kuru tiek izskatīts Senātā.

Arī ECT līdzīgā lietā, izskatot jautājumu par Lietuvas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta priekšsēdētāja tiesībām iesniegt protestu un noteikt tā izskatīšanas kārtību, konstatēja, ka ir pārkāptas Konvencijas 6. panta pirmajā daļā nostiprinātās tiesības uz objektīvu tiesu. ECT norādīja, ka, iesniedzot protestu, departamenta priekšsēdētājs faktiski uzņēmies apsūdzības uzturētāja funkcijas. Lai gan departamenta priekšsēdētājs pats nebija tajā tiesas sastāvā, kas izskatīja protestu, viņš izvēlējās referējošo tiesnesi un departamenta locekļus no paša vadītā Krimināllietu departamenta. Tāpēc nevar apgalvot, ka objektīvi pastāv pietiekamas garantijas, kas izslēdz jebkādas pamatotas šaubas par to, ka netiek izdarīts nepieļaujams spiediens (*sk. ECT 2000. gada 10. oktobra sprieduma lietā „Daktaras v. Lithuania”, iesniegums Nr. 42095/98, 35. – 38. punktu*).

Izskatāmā lieta pēc tajā esošajiem apstākļiem daudzējādā ziņā ir līdzīga minētajai ECT izspriestajai lietai. Tā kā ECT secināja, ka šāda situācija ir pretrunā ar tiesībām uz objektīvu tiesu, arī Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāja tiesības iesniegt protestu varētu nonākt pretrunā ar Konvencijas 6. pantā paredzētajām tiesībām uz objektīvu tiesu.

Apstrīdētā norma pieļauj to, ka Senātā tiek izskatītas lietas, kas ierosinātas pēc pašas tiesas iniciatīvas. Šāds regulējums ir pretrunā ar taisnīgas tiesas principu. „Taisnīgums var pastāvēt tikai tad, ja pastāv distance starp tiesnesi un pusēm, tiesnesi un strīdu” (*Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs*

prof. R. Baloža vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013, 62. lpp.). Tātad, ja Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājs izmanto minētās tiesības, sabiedrībā var rasties šaubas par tiesas objektivitāti.

Tiesas sēdē izskanēja argumenti, kas varētu šīs šaubas atspēkot. Tā, piemēram, lai gan Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājs, iesniedzot protestu, pauž savu attieksmi pret iesniegto sūdzību (iesniegumu), tas tomēr nenozīmē, ka viņa izteiktais viedoklis *a priori* liek tiesnešiem piekrist protestā norādītajai motivācijai. Arī prakse liecina, ka priekšsēdētāja protesti var tikt noraidīti (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 198. lpp.*). Tomēr, kā jau tika norādīts, tiesības uz taisnīgu tiesu prasa novērst pat šķietamu tiesas neobjektivitāti. Apstrīdētā norma šādu šķietamību rada un līdz ar to neatbilst tiesībām uz objektīvu tiesu.

Tādējādi apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

15. Ņemot vērā to, ka apstrīdētā norma ir zaudējusi spēku, Satversmes tiesai tā nav jāatzīst par spēku zaudējušu. Taču Pieteikuma iesniedzēji lūguši apstrīdēto normu atzīt par spēkā neesošu no cita brīža – tās pieņemšanas vai piemērošanas brīža.

Līdz ar to Satversmes tiesai ir jāapsver, vai lietā pastāv apstākļi, kas ļauj apstrīdēto normu attiecībā uz Pieteikuma iesniedzējiem atzīt par spēkā neesošu no tās pieņemšanas brīža.

15.1. Saeima un vairākas pieaicinātās personas norādījušas, ka, piešķirot spriedumam atpakaļejošu spēku, tiktu aizskarta citu konkrētās civillietās iesaistīto personu tiesiskā paļāvība un tiesības uz taisnīgu tiesu. Šādā gadījumā minēto personu pamattiesību ierobežojums varētu būt lielāks nekā iespējamās (šķietamās) šaubas par tiesas objektivitāti.

Praksē protestu iesniegšana lielākoties ir saistīta ar tiesību aizskārumiem, kurus konstatē nevis likumā noteiktās amatpersonas (CPL 483. pants), bet gan tās personas, kuru intereses ir aizskartas ar kādu spēkā stājušos tiesas spriedumu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 198. lpp.*) Kad šāda

persona konstatē aizskārumu, tai ir tiesības ar motivētu iesniegumu vērsties pie noteiktām amatpersonām un lūgt, lai tās iesniedz protestu par konkrētu tiesas nolēmumu.

Protests ir civilprocesa institūts, kura mērķis ir likumā noteiktajos gadījumos panākt lietas jaunu izskatīšanu. Par tā iesniegšanas tiesisko pamatu CPL izvirza vairākus faktoros: 1) būtiskus materiālo un procesuālo tiesību normu pārkāpumus, kas konstatēti lietās, kuras izskatītas tikai pirmās instances tiesā un kurās nolēmums stājies spēkā, turklāt tas nav pārsūdzēts likumā noteiktajā kārtībā no lietas dalībniekiem neatkarīgu iemeslu dēļ; 2) būtiskus materiālo un procesuālo tiesību normu pārkāpumus lietās, kuras izskatītas tikai pirmās instances tiesā un kurās nolēmums, kas aizskar valsts vai pašvaldību iestāžu tiesības, ir stājies spēkā; 3) būtiskus materiālo un procesuālo tiesību normu pārkāpumus lietās, kuras izskatītas tikai pirmās instances tiesā un kurās nolēmums, kas aizskar nevis lietas dalībnieku, bet citu personu tiesības, ir stājies spēkā.

Protesta iesniegšana nav pielīdzināma tiesībām vērsties tiesā, turklāt to arī nevar uzskatīt par pārsūdzību. Tāpēc protesta iesniegšana nav saistāma ar privātpersonas subjektīvajām tiesībām vērsties tiesā vai pārsūdzēt tās nolēmumus. Protesta, respektīvi, procesuāla dokumenta iesniegšana ir tāda procesuālas darbības forma, kas atšķiras no parastās tiesvedības kārtības un uzskatāma par izņēmuma gadījumu, kurā *res juridicata* var tikt pārskatīts noteiktu apsvērumu dēļ. Protesta leģitīmais mērķis ir efektīvizēt tiesību uz taisnīgu tiesu īstenošanu, uzraudzīt procesuālo un materiālo normu piemērošanas pareizību (*sk.: Osis M. Īpašs protests civilprocesā. Jurista Vārds, 2009. gada 10. novembris, Nr. 45*). Tātad tikai tad, ja pēc protesta ir ierosināta kasācijas tiesvedība, lietas dalībniekiem rodas tiesības uz taisnīgu tiesu un līdz ar to arī tiesiskā palāvība uz to, ka attiecīgā lieta tiks izskatīta saskaņā ar spēkā esošo normatīvo regulējumu.

Tādējādi Satversmes tiesai jāsamēro divu pušu intereses – no vienas puses, Pieteikuma iesniedzēju tiesības uz objektīvu tiesu un, no

otras puses, nepieciešamība aizsargāt citu personu tiesības uz taisnīgu tiesu un tiesisko palāvību.

15.2. Jebkuras lietas izskatīšanā svarīgs ir tās rezultāts – taisnīgs spriedums, kas ir neatņemams taisnīgas tiesas elements. Ja Satversmes tiesa nolēmu, ka apstrīdētā norma attiecībā uz Pieteikuma iesniedzējiem atzīstama par spēkā neesošu no tās pieņemšanas brīža, tad lieta, kas ierosināta par Pieteikuma iesniedzējiem labvēlīgo spriedumu, kasācijas tiesvedībā būtu jāizbeidz. Tādējādi tiktu būtiski aizskartas to personu tiesības, kuras bija vērsušās pie Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāja ar lūgumu iesniegt protestu par attiecīgo spriedumu. Vienīgā iespēja, kā minētās personas varētu aizstāvēt savas tiesības, būtu vērsties ar lūgumu par protesta iesniegšanu pie ģenerālprokurora. Taču Senāta rīcības sēde protestu jau ir atzinusi par pamatotu un ierosinājusi kasācijas tiesvedību, tā ka ģenerālprokurora protesta iesniegšana varētu novest pie tādas pašas situācijas, kāda ir šobrīd. Turklāt šādai procedūrai būtu nepieciešams papildu laiks un tādējādi tiktu atlikta attiecīgās lietas izskatīšana pēc būtības Senāta Civillietu departamentā.

Tātad, atzīstot apstrīdēto normu par spēkā neesošu no tās pieņemšanas brīža, var tikt būtiski aizskartas citu personu pamattiesības.

15.3. Satversmes tiesai jāgādā par to, lai iespēju robežās novērstu Pieteikuma iesniedzēju pamattiesību aizskārumu, kas radies antikonstitucionālas apstrīdētās normas piemērošanas rezultātā.

Satversmes tiesas likuma 31. panta 12. punkts noteic, ka Satversmes tiesas spriedumā var tikt ietverti „citi tiesas nolēmumi”. Līdz ar to Satversmes tiesa ir tiesīga noregulēt arī jautājumus, kas ir būtiski, lai pēc apstrīdētās normas atzīšanas par spēku zaudējušu nerastos jauni Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumi un attiecīgo normu „izņemšana no aprites” neradītu traucējumus tiesiskajā regulējumā (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 25. punktu*).

Tā kā pēc Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāja protesta kasācijas tiesvedībā ierosinātā lieta vēl nav izskatīta, Pieteikuma iesniedzēju pamattiesību aizskārumu ir iespējams novērst, piemērojot CPL normas

atbilstoši Satversmes 92. panta pirmajam teikumam. Lai novērstu pat šķietamas šaubas par tiesas objektivitāti, kasācijas tiesvedībā ierosinātā lieta būtu jāizskata paplašinātā – vismaz septiņu – senatoru tiesas sastāvā. Arī Pieteikuma iesniedzēji piekrīt, ka pilnā sastāva noteikšana lietas izskatīšanai varētu novērst to pamattiesību aizskārumu (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 171. lpp.*).

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 3. un 6. punktu, kā arī 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

1) atzīt Civilprocesa likuma 483. pantu daļā par Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāja tiesībām iesniegt protestu (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2013. gada 1. janvārim) par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam;

2) lietas, kas ierosinātas pēc Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāja protesta, izspriežamas paplašinātā Senāta sastāvā, nodrošinot Satversmes 92. pantā garantētās personu tiesības uz objektīvu tiesu.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā pasludināšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

G. Kūtris